

—, ennek folytán sok minden érdekel, sok mindenhez konyítok. Szakmánk egyik arany szabálya, hogy az újságíró nem tudhat ugyan mindent, de azt tudnia kell, hol kaphatja meg a legmegbízhatóbb értesülést. Ha úgy találom, hogy támpontjaim, mankóim elég szilárdak, akkor beme-részkedem az említett területekre, habár nem vagyok sem történész, sem néprajzos, sem szociológus, sem művészettörténész. Meg aztán a riport igen tágítható műfaj, nincs is más ambícióm, minthogy éljek lehetőségeivel. Ha ennek a törekvésnek olykor többlete is van, az csak jó, annak csak örülhetek.”

S örülhet egész íráskultúránk is, meg ennek a legújabb Kalapis-könyv-nek az olvasója is. Hisz szerzőnknek a fent idézett interjújára oly jellemző — házunk táján, irodalmi és művelődési portánkon viszont túl gyakran igazán nem mondható — szakmai *alázata* és *tőle* elválaszthatatlan, alázkodástól mentes alkotói *öntudata* hatja át a *Vándorlók és letelepülők* sorait is. Ez a könyv is azért jó, mert szerzője nem akar többnek — de kevesebbnek se! — látszani benne, mint ami ő maga, s jól fölismert, autentikus, testhez álló műfaja és szakírói módszere. A műfaj és módszer, amely ezúttal társadalmi dinamizmusunk pillanat-képeit fixálta elevenen és időtállóan.

BOSNYÁK István

EURÓPAI NYELVEN

Herceg János: *Távlatok*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1983

„Az én Utrillo-élményem húszéves. A brüsszeli világiállításnak volt felejthetetlen attrakciója az a nemzetközi tárlat, amely a modern művészet ötven évről adott áttekintést 346 képpel és szoborral. (...) Addig ugyanis nemcsak előttem, egész nemzedékem előtt zárva maradtak a nagyvilág kapui. Mintha kétszeres koporsóba lettünk volna eltemetve, akár a napkeleti fejedelmek a gyerekkori mesékben: a vidék és a kisebbségeknek kijáró bizalmatlanság, aztán a háború sivár és sötét viszonyai között. Ha kicsit távolabbra jutottunk egy lélegzetvételnyi időre, elébünk állt a szegénység, és nem engedett látnunk semmit. Ami eljutott hozzánk mégis, szinte föld alatti csatornákon érkezett, könyvekben és folyóiratokban hozva hírt.”

Az idézett részletből egyszerre két lényeges mozzanatra is következtetni lehet. Az egyik, látszatra nem is tartozik szorosan e méltatás tárgyához, mégis fontosnak tartom szóvátenni épp ebben a kontextusban: az elmúlt huszonöt év alatt, ama brüsszeli világiállítás óta nem is egy irodalmi nemzedék nőtt fel, utazásélményeikről azonban csak elvéve olvashattunk a folyóiratok hasábjain. Ha csak nem számítjuk Szenteleky kerek negyven éve megjelent, s éppen Herceg János által

egybegyűjtött *Útitarisznya* című kötetét s Várady Tibor úti esszéit (*Vagy nem maga az élet a legjobb időtöltés?*), a *Távlatok* hosszú idő után az első ilyen tematikájú könyv a vajdasági magyar irodalomban. Másfelől viszont nem hinném, s egyre kevésbé lesz hihető ez idő tájt, hogy az utazással való beteltség miatt vannak csak elvéve útiélményekről szóló, irodalmi rangú írások itt nálunk. Inkább a lehetőségek szűkösségében, sőt rohamos fogyatkozásában lehetne e jelenségre magyarázatot találni. De vajon nem rejteget(het)je-e ez gondolati távlataink megfogyatkozását is? Mennyit jelentene irodalmunk, világ- és önismeretünk, gondolati tágasságunk számára még néhány a *Távlatok*hoz hasonló kötet!

De ideje rátérni a „tárgyra”. Herceg János *Távlatok* című kötete nem azért fontos könyve irodalmunknak, mert ritka e műfajban. Ez ugyanis így pontatlan, azaz kiegészítésre szorul. Mert nem csak útiélmény-gyűjteményként, tehát tematikája alapján ritka, hanem műfajilag is páratlan teljesítmény. Én egyetlen töretlen egésznek érzem és esszé-fűzérnek nevezném, noha csak hajszál választja el a prózától. Azért ragaszkodom mégis az esszé-fűzér meghatározásához, mert ez a kötet bizonyos értelemben újraértelmezi egész szépirodalmunkat. Úgy tűnik, e könyv által lépett be szépirodalmunk először Európába. Általa szólaltunk meg a magunk módján „európai nyelven” — ahogyan maga Herceg fejezi ki másra vonatkoztatva e jelenséget, de egyben önmaga látás- és gondolkodásmódját is a lehető legpontosabban meghatározva vele.

S itt most megint két mozzanatot szükséges tisztázni. Ettől az egyetlen kötettől irodalmunk nem válhatott volna „európaivá”, ha egyébként hiányozna körülé egy ténylegesen nagykorúsodott irodalom közege (még ha gyér olvasótáborral rendelkezik is csupán). A másik pedig: nem maguk az európai útiélmények teszik „európaivá” a *Távlatokat*, hanem az író rálátásának sajátos szöge. Mert egy vajdasági magyar író történeti és kulturális érzékenysége és fogékonysága szólal meg benne. Herceg úgy vajdasági magyar író európai utazásai során, ahogyan például Ady volt a Magyar Ugar költője párizsi tartózkodásai idején is. Semmi közük ezeknek az írásoknak az álirodalmi turizmushoz, a publicisztikai útleírásokhoz, hiszen ilyenek akadnak zömmel a vajdasági magyar sajtóban évtizedek óta.

Herceg talán még sohasem szólalt meg íróilag személyesebben, mint ebben a kötetében. Figyeljünk csak arra a mély szenvedélyességre, amely hangját jellemzi, amikor a festészetről, illetőleg festményekről ír! Nem kell hogy külön is szóvátegye, érezni, hogy az irodalom mellett a festészet képezi érdeklődésének legfőbb tárgyát. Herceg úgy tud írni egy-egy festményről, hogy az embernek az az érzése támad: maga is pontosan látja, sőt *benne áll a képben*. Mint ahogy minden egyes helyzet- vagy tájleírása is prózai remeklés: bennünket visz a csengős szán Krakko

felé a zimankós éjszakában, s a saját szemünkkel pillantjuk meg Dosztojevszkij *Fehér éjszakáinak* szerelemmel, megalázottsággal és megszorítottassággal teli színterét.

Az irodalmi és képzőművészeti élmények rendkívül érzékletes megelevenítésén, pontosabban: megjelenítésén kívül legalább ilyen fontos figyelembe vennünk, hogy több évtizednyi idő történelmi tapasztalata tárul elénk szinte minden egyes mondatában. De ez is oly elevenül, oly közvetlenül, hogy olykor szinte észre sem vesszük: az emlékezet eleveségének és az írói megjelöltőkészség mekkora képességének lehetünk tanúi.

Herceg eddigi köteteit olvasgatva is mindig szemembe ötlött, mekkora közvetlenség sugárzik egy-egy mondatából, egy-egy leírásából. Oly érzékletesen tud leírni, hogy az olvasó maga is érzi például a frissen sült kenyér, a fű vagy a folyó illatát. Azt hiszem, a *Távlatok* rendkívüli olvasmányossága is ezzel az érzékletességgel magyarázható. Mert nemcsak az irodalmi művekről, festményekről, tájakról és helyzetekről szóló leírások ilyen elevenek, Herceg egész világlátása is ilyen érzéki módon van jelen e kötetben. S ez, az írói alkat sajátosságán túl, ne feledjük el, egyúttal azt is jelenti: olyan nyelvi leleményességnek van birtokában, hogy nála még a legmélyebb és legsúlyosabb gondolati tartalom is szinte magától lopakodik az olvasó tudatába; észrevétlen könnyedséggel, ám annál maradandóbb érvénnyel.

A bölcsesség derűjének fényében elvégzett önmeghatározás ez a kötet. Egy vajdasági magyar íróé, akinek sikerült meglelnie a távlatokat jelentő hazát is: Európát.

JUHÁSZ Erzsébet

A KAMANCIÁK ÚJABB KALANDJAI

Burány Nándor: Megtorlás. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1984

A *Megtorlás* c. ifjúsági regény cselekményének idejét tekintve a *Guzsaly* folytatása. A helyszín ismét Kamanc és környéke, csak a szereplők változtak. Burány a *Kamanci Balázs* és a *Keselyűlegelő* cselekményének a főhősökkel való meséltetése után egy elbeszélői újítással próbálkozik. A huszonegy fejezetet magában foglaló három nagy részt (*Nyugtalanság, Tett, Fogadalom*) bevezetés és befejezés fogja közre. A keretben Burány a *Keselyűlegelő*ből ismert első személyű elbeszélésmódot használja a tulajdonképpeni regényben pedig átvált harmadik személyűbe. Ez az írói eljárás valóban új dimenziót adhatna a regénynek, de mivel a két sík közti kapcsolat hajszálvékony, egymáshoz illesztésük is szervezetlen marad. A drámai ellentét, ami a keret első személyű elbeszélőjének a parancsnok, Oláh Balázs iránt érzett bosszúvágányából